

Nicole S. Serfaty & Joseph Tedgi (eds.), *Presence Juive au Maghreb; Hommage* ■

à Haim Zafrani, La France, Editions Bouchene 2004. 604 pp.

קובץ מאמרים לכבודו של חיים זעפראני, שמוקד עניינו בחיים היהודיים במגרב; הקובץ הוכן בימי חייו של חוקר המגרב הנודע ויצא לאור רק אחרי מותו. המאמרים המגוונים, ארבעים במספר, מחולקים לארבעה שערים: 1 – היסטוריה; 2 – לשון; 3 – שירה ומוסיקה; 4 – ספרות רבנית ופילוסופיה. בחלק ההיסטורי מתפרסם מאמר מאת עמי בוגנים על מוגדור היהודית, מאמר של גדעון קוץ על דימויים קהילתיים של ספרדים, אשכנזים, רוסים ומרוקאים בארץ ישראל במאה הי"ט, מאמר מאת סטפני ניקול על חצרנים ודיפלומטים יהודים בחצר הסולטנים המרוקאים במאות הי"ד-ה"י, ומתפרסמת תעודה בעברית מתוך ארכיון אלצראף, מידי יוסף טובי. בחלק הלשוני נוכל למצוא מאמר מאת משה בריאשר על לשון השרוח המרוקאים, ומאמר מאת משה כהן על סעדיה אבן דנאן, משורר ובלשן בן דור הגירוש. בחלק העוסק בשירה ובמוסיקה נמצא מאמר פרי עטו של אברהם הטל על קינה בערבית יהודית תוניסאית, מאמר של יוסף פנטון על קצידה היסטורית על גירוש היהודים מאוראן בשנת 1669, מאמר של אפרים חזן על דימוי האשה בשירה העברית בצפון אפריקה ומאמר מאת אמנון שילוח על הרמב"ם והמוסיקה. בחלק הרביעי והאחרון ניתן למצוא מאמר מאת חיון מוריסרובן על ר' משה מנרבונה, איש המאה הי"ד, שכתב פירוש על הפילוסוף המוסלמי אבן רושד, ומאמר מאת מישל צרפתי, החותם את הקובץ, על כתיבה של הרבנים מרדכי ומנחם הצרפתי, אנשי מרקש שחיו במאה הי"ט. בספר באה גם ביבליוגרפיה מקיפה של כל כתיבי חיים זעפראני, מאת יוסף תדגי.

■ אליעזר בשן, הורים וילדים בהגותם של חכמי צפון אפריקה, הקיבוץ המאוחד תשס"ו, 376 עמ'.

חכמי צפון אפריקה השאירו אחריהם מורשת ספרותית עשירה ביותר. בספר שלפנינו עושה אליעזר בשן שימוש בספרות זו, הכוללת שאלות ותשובות, דינים, תקנות ומנהגים, דרושים ושירה, על מנת לשרטט על פיה את חיי המשפחה של יהודי מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה ולוב למן המאה ה"טו. בספר נידונים נושאים רבים ומגוונים הקשורים כולם לחיי המשפחה – ביניהם נישואים, ריבוי נשים, עקרות, נישואי בוסר, הריון, לידה, תמותת תינוקות, גודל המשפחה, טקסי מעבר של ילדים, חינוך הילד ועוד.

■ לב חקק, ניצני היצירה העברית החדשה בבבל, מרכז מורשת יהודי בבל, אור יהודה תשס"ג, 372 עמ'.

לפנינו תיאור ספרות החול שנכתבה בעברית על ידי יוצרים יהודים בעיראק בין מחצית המאה הי"ח למחצית המאה הכ', תקופה שקהילת יהודי בבל היתה בה לחשובה בקהילות האזור. ספרות מגוונת זו כוללת שירה, מסות, מחקרי ספרות, איגרות פיוטיות, מאמרים בכתבי עת, סיפור קצר ומחזה. היצירות העבריות מוגשות לקורא בלווית ניתוח ספרותי נרחב ומהוות מסד לחלקם של יהודי בבל ביצירת הספרות העברית החדשה.

■ שאול תובל, הקהילה היהודית באיסטאנבול 1948-1992, ירושלים: ההסתדרות הציונית העולמית, 298 עמ' + lxxv.

הספר הוא מחקר מקיף על קהילת היהודים באסתנבול במחצית השנייה של המאה העשרים. המחבר בוחן את תפקוד הקהילה, הנהגתה ומוסדותיה, ומנתחה כקהילה בעלת מאפיינים של

"מיעוט מתווך". שני עניינים עיקריים נידונים בספר בפירוט. האחד הוא ניתוח דמוגרפי של הקהילה, המתמקד בגודל האוכלוסייה, במקומות המגורים בה, ובמצבה החברתי-הכלכלי; השני הוא שינויי הזהות ושימור ה"גבול" בקהילה. בפרק זה נידונים מיגוון נושאים, וביניהם תהליך החילון ובעיית "הגבול" עם אוכלוסיית הרוב, יחסו של השלטון לקהילה, ההנהגה כמעצבת זהותה היהודית של הקהילה והרבנות הראשית ותפקודה.

■ אבישי בראושר, הנשר הגדול, הוצאת המחבר, ירושלים תשס"ה, 112 עמ'.
 הספר יצא לרגל ציון השנה השמונה מאות לפטירת הרמב"ם (תקס"ה, 1204), ונועד להפיץ את מפעל חייו ואת מורשתו הרוחנית. בספר שלושה חלקים: א – "ואלה תולדות": על הביוגרפיה של הרמב"ם; ב – משנת הרמב"ם: על יצירתו הרוחנית, יחסו לגר ויחסו אל הקראים; ג – הרמב"ם באספקלרית הדורות: על הפולמוס סביב כתבי הרמב"ם, הרמב"ם בעיני גדולי הקבלה והחסידות, הרמב"ם ויהדות תימן, חידוש הסמיכה בדברי הרמב"ם ולימוד הרמב"ם אצל חסידי חב"ד. בנספח מובאת הרצאה שנשא הרב יעקב משה טולידאנו, באלכסנדריה, לרגל מלאת שמונה מאות שנה להולדת הרמב"ם (תתצ"ח, 1138).

■ שמעון אלכסלסי, מפאס לירושלים, הוצאה עצמית, אלקנה 2003, 191 עמ'.
 ספר זה עוסק בתולדות הקהילה היהודית בפאס שבמרוקו, מראשית צמיחתה ועד העלייה ההמונית לארץ ישראל בשנות השישים של המאה העשרים. ההיסטוריה של הקהילה משורטטת מתוך זיקה להיסטוריה הכללית של מרוקו. דגש מיוחד ניתן לחיי התרבות והרוח וליצירה הספרותית הענפה בתחומי ההלכה, הדקדוק העברי, הפיוט, הפילוסופיה והקבלה. הפרק האחרון עוסק בציונות ובקשר אל ארץ ישראל.